

KINEK A NÉPE?

Hogy van-e nemzeti karakter, mindig kétségesnek érezzük, ha teoretikus bizonykodást olvasunk róla. Hogy igenis van, akkor érezzük testi megfoghatósággal, ha regényt olvasunk róla, ha színdarabot látunk, ha filmet nézünk. Jókai regényeiből az a magyar lép elénk, akivé álmodni szeretnénk magunkat. Mikszáth és Móricz dzsentrialakjainak oly nagy a nemzeti karaktersugárzása, hogy önkéntelen utánzásuk máig tetten érhető a társadalom minden rétegében. Hogy az irodalom és a művészet állítja-e a tükört elénk, vagy mi állunk-e be mintautánzó pózban a tükör elé, a végeredmény szempontjából mindegy: van magyar nemzeti karakter. Van angol karakter, van francia, van német, bizonyára hottentotta is. Lengyel nemzeti karakter pedig annyira van, hogy szinte felkiáltunk, ha elénk lép Reymont parasztjaiban, a lengyel nemzeti dráma színpadáról, Andrzej Wajda filmjeiből: hiszen ez majdnem olyan, mint mi vagyunk! Hát igen, lengyel–magyar dva bratanki. A kortárs magyar irodalom is dokumentálja ezt, legfrissebben Eörsi István kommentárjai Gombrowicz naplójához, kicsit régebben pedig két regény: Az lkszek (Spiró György) és a Hová tűntek a katonák? (Kardos G. György). Előbbi a veszett lengyel szabadságharc túlélőinek hatalmas tablóját adja, és a túléléstechnika fölöttébb ismerős változatait; utóbbi a győztes, ám a győzelmet csak nemzeti romantikus képzelgésekben átélő Anders-katonák fájdalmas-kritikai arcképcsarnokát állítja elénk. Soha lengyelebb két magyar regényt.

A nemzeti karakterből következik persze az is, hogy ezt a lengyeleknek való két regényt nemigen ismerhetik a lengyelek: a téves tájékoztatásból származó sértődöttség valóságos torlaszt emelt eléjük. Egy Varsóból Krakkóba tartó autóbusszon magyarázhattam varsói kollégámnak, mennyire azonos Kardos regényének kritikai szelleme Wajda Hamu és gyémántjának önkritikai szellemével, nem jutottam dűlőre vele. Tudja, amit tud, a regény rágalmazza a lengyeleket, az Anders-katonák „nem olyanok voltak”. Spiró regénye körül sajtóháború is támadt, az ellenzők frontján olyan kultúraközvetítő férfi vitézkedett, akinek pedig annyira sokat köszönhetünk, hogy tiszteletbeli magyarrá honosulván gyakran emlegetjük Robert Nowak helyett Novák Robi néven.

Nos, ez a Novák Robi nyilatkozott most a májusi magyar választásokról. A rádió vasárnap reggeli műsorát hallgatván kaptam fel fejem arra, hogy a műsorvezető őt idézi. Novák Robi azt mondta: az eddig kormányzó koalíció azért vesztette el a választásokat nálunk, mert Kossuth népére számított és Kádár népével találta szemben magát.

Szellemesnek véltem és helyben is hagytam első hallásra ezt a tömör diagnózist, hiszen akárcsak a lengyelek, mi is szeretjük metaforikus ötletítélettel elintézni azt, ami teoretikus – ezért nehézkes és hosszadalmas – kifejtést igényelne. Utólag azonban tünődni kezdtem lengyel barátunk ítéletén, és a következő kérdések támadtak bennem:

1. Valakié-e a nép? Kossuthé-e tehát? Vagy Kádáré-e? Történelemben és egy történelmi személyiséggel való azonosulásban gondolkodik-e, ha szavazófülkébe lép? Nem munkában, kenyérben, családban gondolkodik-e? Nyáj-e a nép egyetlen pásztor aklában, vagy viszonylag szuverén személyiségek olyan együttese, amely csak a statisztika utólagos szemléletében látszik tömbszerű képződménynek?

2. Gondolatjátékról van szó, abba is belemehetünk tehát, hogy a nép valakié, ez esetben Kádáré, holott a négy évig kormányzó koalíció várakozása szerint Kossuthé kéne legyen. Igen ám, de a koalíció sok konzervatív pártokként határozzák meg magukat, és akkor miért épp Kossuth népében reménykedtek volna? Konzervatív volt-e Kossuth? Nem radikális volt-e inkább? Konzervatív jó esetben Széchenyi István gróf volt, rosszabb esetben Tisza István gróf meg Teleki Pál gróf. Nem az történt-e, hogy konzervatív uraink e grófok népére számítottak, s a népnek elege volt az urakból? A földbirtokos urakból is, a villabirtokos urakból is?

3. Kádár népe szavazott-e tehát májusban? Ha már névhez kötődünk – a gondolatjáték kedvéért – nem Kossuth népe szavazott-e májusban, és nem éppen ez-e az, amittől olyan fancsali most jó néhány ábrázat?

(Vigyázat, kedves olvasó, ez itten kulturális jegyzet, a lap kulturális rovatában. A napi politikához tehát látszólag van csak köze, lényege szerint vita ez egy gondolkodásmóddal. Példa arra, milyen messze szaladhatunk az igazságtól, ha metaforikus ötlettel véljük elintézni azt, ami teoretikus kifejtést igényelne. Megspórolni a pénzt, az erőt, a szavakat – lehet. A gondolkodást nem szabad.)